

(**əvvəli qəzetin 16 oktyabr nömrəsində**)

Soyqırımı cinayətlərinin beynəlxalq sülhə və təhlükəsizliyə təhlükə yaradan vəziyyətdə törədildiyi, BMT Təhlükəsizlik Şurasının Nizamnaməsinin VII bölməsində göstərilən hallar mövcud olduqda, Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinə müraciət edilməsi soyqırımı cinayətlərinə baxılması üçün hüquqi əsas ola bilər. Lakin bu hüquqi əsaslar və hüquqi şərtlər hazırda mövcud olmadığına görə Xocalı soyqırımını törədənlərin cinayət işinə Haaqa tribunalında baxılması mümkünsüzdür. Çünki Azərbaycan Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin Roma statutunu imzalamamışdır və ölkəmiz bu beynəlxalq təşkilatın subyekti deyildir. Ermənistan isə 1 oktyabr 1999-cu ildə Roma statutunu imzalasa da, onu indiə qədər ratifikasiya etməmişdir. Buna görə də Xocalı soyqırımını törədənlərin əməlləri Haaqa tribunalinın yurisdikasiyasının təsiri altına düşsə belə, Azərbaycan bu statutu imzalamadığından xalqımıza qarşı törədilən soyqırımı cinayətinə baxılması barədə Azərbaycanın müraciəti icraa-ta qəbul edilməyəcəkdir.

Digər tərəfdən, Azərbaycan Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin üzvü kimi Roma statutunu ratifikasiya etsə belə, yenə də bu barədə toplanmış materiallar icraata qəbul edilə bilməz, ona görə ki, Xocalı soyqırımı 25-26 fevral 1992-ci il tarixlərində baş verərkən, Azərbaycan bu məhkəmənin üzvü olmamış-dır. Buna görə də məhkəmə həmin cinayət işini icraata qəbul etmək və mahiyyəti üzrə baxmaq səlahiyyətinə malik deyildir. Lakin beynəlxalq təcrübəyə əsasən, məsələnin başqa bir hüquqi həlli yolu vardır. Azərbaycanın səlahiyyətli orqanlarının vəsəttələri əsasında Xocalı soyqırımı üzrə, yaxud ümumiyyətlə, Ermənistanın və onun separatçı qüvvələrinin, hərbcilərinin azərbaycanlılara qarşı həyata keçirdikləri sülh və insanlıq əleyhinə olan cinayətlərə görə xüsusi səlahiyyətli Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin, yaxud hərbi tribuna-lının yaradılması tamamilə mümkündür və bu məsələnin həll edilməsi olduqca vacibdir. Bunun üçün Azərbaycanın səlahiyyətli orqan-larının Birləşmiş Millətlər Təşkilatı qarşısında məsələ qaldırması zəruridir.

Xocalı soyqırımı üzrə xüsusi Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi yaradılsa, həmin məhkəmədə məsələyə mahiyyəti üzrə baxılıb təqsirləndirilən şəxslərin layiqincə cəzalandırılmaları təmin edilə bilər. Bu barədə müvafiq təcrübə də vardır. BMT Nizamnaməsinin VII fəslində göstərilidiyi kimi, sülhə təhlükə, sülhün pozulması və təcavüz aktlarının baş verdiyi hallarda, məsələnin Təhlükəsizlik Şurasında baxıl-ması proseduru olsa da, lakin Nizamnamədə BMT Təhlükəsizlik Şurasının, fərdi şəxslərin cinayət əməlləri üzrə məhkəmə yaratmaq səlahiyyətləri nəzərdə tutulmamışdır. Buna baxmayaraq, keçmiş Yuqoslaviya ərazisində sülh və insanlıq əleyhinə törədilmiş cinayətlər üzrə ekspertlərin topladığı materialları nəzərdən keçirən BMT-nin sabiq baş katibi Butros Butros Qalinin təşəbbüsü ilə BMT Nizamnaməsində Təhlükəsizlik Şurası-nın səlahiyyətlərinə dair normalar yenidən

nəzərdən keçirilmiş, ona müvafiq şərhlər və əsaslandırılmalar verilməklə, keçmiş Yu-qoslaviya üzrə beynəlxalq hərbi tribunalın yaradılması haqqında Təhlükəsizlik Şurası 23 fevral 1993-cü il tarixdə 808 və 25 may 1993-cü il tarixdə 827 saylı qətnamələr qəbul etmişdir. Bununla da, Təhlükəsizlik Şurasının fəaliyyətində yeni bir presidentin əsası qoyul-muşdur. Məhz bunun nəticəsidir ki, sonradan Təhlükəsizlik Şurasının 8 noyabr 1994-cü il tarixli qətnaməsi ilə Ruanda işi üzrə fəaliyyət göstərən Beynəlxalq hərbi tribunalı təsis edilmişdir. Ötən dövr ərzində Yuqoslaviya və Ruanda Beynəlxalq hərbi tribunalları öz əsasnamələrinə müvafiq olaraq sülh və insan-liq əleyhinə və müharibə cinayətləri törətmiş canilərin layiqincə cəzalandırılmasını təmin etmək sahəsində böyük işlər görmüşlər. Bütün bunlar BMT-nin və onun Təhlükəsizlik Şura-sının nüfuzuna əhəmiyyətli təsir göstərmişdir. Bu təcrübədən bəhrələnərək BMT Xocalı soy-

şəxslərin verilmiş məsələləndə soyqırımı, eləcə də Konvensiyanın 3-cü maddəsində sadalanan digər əməllər siyasi cinayətlər hesab edilmir. Bu da onu göstərir ki, təqsirləndirilən şəxslərin hər hansı bir siyasi motivlə əlaqələndirilməsi və Azərbaycana verilməkdən, ekstradisiya olunmaqdan imtina edilməsi mümkünsüzdür. Buradan aydın olur ki, hazırkı vəziyyətdə Xocalı genosidini törədənlərin müəyyən bir hissəsi haqqında respublikamızın Baş Prokurorluğu kifayət qədər mötəbər sü-butlar toplamış, canilərin təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsi və haqlarında həbs-qəti imkan tədbiri seçilməsi haqqında məhkəmə qərarları çıxarılmışdır. Həmin şəxslərin tutul-ması haqqında İnterpol xətti ilə beynəlxalq axtarış verilmişdir. Axtarışın nəticəsindən asılı olaraq ərazi aidiyyəti üzrə Xocalı soyqırımı törədənlərin cinayət işinə Gəncə Ağır Cinayət Məhkəməsində baxılması tamamilə mümkün olacaqdır.

Dünya təcrübəsi tam təsdiq edir ki, Xocalı qətliamını törədənlərin cinayət işinə Azərbaycanın Xocalı ərazisi üzrə Ağır Cinayət Məhkəməsində – Gəncə Ağır Cinayət

Xocalıdan Gəncəyədək...

qırımı, eləcə də Ermənistanın təcavüzkar hərbi qüvvələrinin azərbaycanlılara qarşı törətdiyi, sülh və insanlıq əleyhinə olan əməllərə görə xüsusi Beynəlxalq Hərbi Tribunalın yaradıl-ması məsələni həll etməlidir. Hesab edirəm ki, münafişə ilə bağlı BMT Təhlükəsizlik Şu-rasının dörd qətnamə qəbul etməsi və həmin qətnamələrin heç birinin indiə qədər icra edilməməsi, münafişə zamanı törədilmiş ağır cinayətlərlə bağlı “ad hoc” xüsusi beynəlxalq tribunalın yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikasının qaldırdığı vəsəttət BMT-nin Təhlükəsizlik Şurası tərəfindən təmin edilməlidir.

Hazırkı vəziyyətdə beynəlxalq hüquqda məsələnin daha bir optimal həlli yolu da vardır. Bu da onunla əlaqədardır ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin tələbinə uyğun olaraq Xocalı soyqırımı barədə cinayət işi universal yuris-diksiya prinsipinə müvafiq olaraq Azərbaycan

Məhkəməsində baxıla bilər. Çünki Xocalı soyqırımı Azərbaycan ərazisində, bəziləri Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları olan ermənilər tərəfindən, Azərbaycan vətəndaşı olan azərbaycanlılara və Ahıska türklərinə qarşı törədilmişdir. Bu, milli və beynəlxalq hüququn tələblərinə tamamilə müvafiqdir. Çünki universal yurisdiksiya prinsipinə görə, genosid və başqa beynəlxalq cinayət törətmiş şəxsləri mühakimə etmək Azərbaycanın, onun istintaq və məhkəmə orqanlarının konstitutsion vəzifəsidir.

Burada həm də nəzərə almaq lazımdır ki, belə cinayətləri törətmiş şəxslərin Ermənistanın, Rusiyanın və hər hansı başqa bir ölkənin ərazisində yaşamasından asılı olmaya-raq, onların tutulub Azərbaycana ekstradisiya edilməsi beynəlxalq hüququn tələblərindən irəli gəlir. Belə ki, Soyqırımı Konvensiyasının 7-ci maddəsinin tələbinə görə təqsirləndirilən

şəxslərin verilmiş məsələləndə soyqırımı, eləcə də Konvensiyanın 3-cü maddəsində sadalanan digər əməllər siyasi cinayətlər hesab edilmir. Bu da onu göstərir ki, təqsirləndirilən şəxslərin hər hansı bir siyasi motivlə əlaqələndirilməsi və Azərbaycana verilməkdən, ekstradisiya olunmaqdan imtina edilməsi mümkünsüzdür. Buradan aydın olur ki, hazırkı vəziyyətdə Xocalı genosidini törədənlərin müəyyən bir hissəsi haqqında respublikamızın Baş Prokurorluğu kifayət qədər mötəbər sü-butlar toplamış, canilərin təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsi və haqlarında həbs-qəti imkan tədbiri seçilməsi haqqında məhkəmə qərarları çıxarılmışdır. Həmin şəxslərin tutul-ması haqqında İnterpol xətti ilə beynəlxalq axtarış verilmişdir. Axtarışın nəticəsindən asılı olaraq ərazi aidiyyəti üzrə Xocalı soyqırımı törədənlərin cinayət işinə Gəncə Ağır Cinayət Məhkəməsində baxılması tamamilə mümkün olacaqdır.

Dağlıq Qarabağ münafişəsinin hüquqi terrorçu qrupların yetiştirilməsi, narkoplantasiyaların salınması, narkolaboratoriyaların məhsulları dünyanın müxtəlif ölkələrinə eksport edilməsi və əldə edilən vəsait hesabına separatçı qurumun maliyyə problemlərinin həll edilməsi BMT-yə də, NATO-ya da, ATƏT-ə də, böyük dövlətlərə də tam aydındır. Əgər dünya həqiqətən də terrorçuluğa və narkobiznesə qarşı mübarizə aparırsa, onda nə üçün təcavüzkar dövlət olan Ermənistana, separatçı və qondarma qurum olan “Dağlıq Qarabağ respublikası”na qarşı biganə münasibət göstərir? Bu sualın cavabını hamı kimi biz də yaxşı bilirik. Çünki dünyada ikili standartlar mövcuddur, “doğma” və “yad”, “müsəlman” və qeyri-dinlərə məxsus olan ölkələr vardır. Ayrı-seçkiliyin də kökündə digər amillərlə yanaşı məhz bu amil dayanır.

Bu gün, nəhayət ki, dünyanın qüdrətli dövlətləri beynəlxalq təşkilatlarla birlikdə bir araya gəlib bütün bu məsələlərin həllini təmin etməyə, XXI əsrin qlobal çağırışlarına müsbət cavab verməyə borcludur. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının, Avropa Birliyinin, Avropa Şura-sının, ATƏT-in və digər bu kimi beynəlxalq və regional təşkilatların ayrı-ayrı aktual məsələlər üzrə knvensiyalarının hazırlanması və qəbul edilməsi vaxtı çatmışdır. Beynəlxalq və regional münafişələrin, mübahisələrin və problemlərin həlli istiqamətində qəbul edilmiş qətnamələrin icrasını təmin edən işlək mexanizmlərin

BMT-nin üzvü olan və bir çox konvensiya-ları ratifikasiya etmiş Ermənistan beynəlxalq hüquq və beynəlxalq birliyin əksəriyyətinin iradəsini ifadə edən qətnamələrə məhəl qoymur, onları icra etməkdən qəsdən imtina edir.

Sivilizasiyaların ən yüksək təkamül mərhələsi hesab olunan hazırkı dövrdə, dün-yada qlobal problemlərin hüquq müstəvisində, dinc və danışıqlar yolu ilə, qanunla və ədalətlə deyil, çox təəssüf ki, zorla və silah gücünə həll edilməsinə üstünlük verilir. Kiçik dövlətlərə münasibətdə ikili standartlar kifayət qədər geniş yayılmışdır. Bu gün hələ dünyada yüzlərlə münafişə və mübahisə ocaqları qalır. Dünyanın müxtəlif ölkələrində və müxtəlif region-larında ərazi, dini, irqi, milli, etnik və digər zəminlərdə münafişələr və müharibələr davam edir, minlərlə insanın ölümü ilə nəticələnir. Bir müstəqil ölkə başqa bir müstəqil ölkənin hakimiyyətini devirir, ərazisini işğal edir, əhalisini qırır, təbii sərvətlərini ələ keçirir. Yaşadığımız balaca planet sanki “qan çanağı”na çevrilmişdir, tərəqqipərvər bəşəriyyət isə aciz vəziyyətdə gözləyir. Bütün bunlar, təəssüf ki, bu günümüzün reallıqlarıdır.

Demokratiya və insan hüquqlarının müdafiəsi problemi beynəlxalq təşkilatların və böyük dövlətlərin əsas prioritetləri kimi təqdim edilə də, əslində, məsələn, Ermənistan kimi işğalçı bir dövlətə onların münasibəti yalnız təəcüb doğurur. Ərəb ölkələrində, Afrika ölkələrində, Əfqanıstanda və digər dövlətlərdə baş verən hadisələr beynəlxalq hüququn ele-mentar standartlarına cavab vermir. Beynəlxalq təşkilatlar isə bütün bunları yalan vədlərlə, sükutla qarşılayır. Suveren Azərbaycanın ərazi bütövlüyü 30 ildən çoxdur ki, qonşu dövlət tərəfindən silah gücünə işğala məruz qalmışdır. Dağlıq Qarabağın nəzarətsiz ərazilərində

terrorçu qrupların yetiştirilməsi, narkoplantasiyaların salınması, narkolaboratoriyaların məhsulları dünyanın müxtəlif ölkələrinə eksport edilməsi və əldə edilən vəsait hesabına separatçı qurumun maliyyə problemlərinin həll edilməsi BMT-yə də, NATO-ya da, ATƏT-ə də, böyük dövlətlərə də tam aydındır. Əgər dünya həqiqətən də terrorçuluğa və narkobiznesə qarşı mübarizə aparırsa, onda nə üçün təcavüzkar dövlət olan Ermənistana, separatçı və qondarma qurum olan “Dağlıq Qarabağ respublikası”na qarşı biganə münasibət göstərir? Bu sualın cavabını hamı kimi biz də yaxşı bilirik. Çünki dünyada ikili standartlar mövcuddur, “doğma” və “yad”, “müsəlman” və qeyri-dinlərə məxsus olan ölkələr vardır. Ayrı-seçkiliyin də kökündə digər amillərlə yanaşı məhz bu amil dayanır.

Bu gün, nəhayət ki, dünyanın qüdrətli dövlətləri beynəlxalq təşkilatlarla birlikdə bir araya gəlib bütün bu məsələlərin həllini təmin etməyə, XXI əsrin qlobal çağırışlarına müsbət cavab verməyə borcludur. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının, Avropa Birliyinin, Avropa Şura-sının, ATƏT-in və digər bu kimi beynəlxalq və regional təşkilatların ayrı-ayrı aktual məsələlər üzrə knvensiyalarının hazırlanması və qəbul edilməsi vaxtı çatmışdır. Beynəlxalq və regional münafişələrin, mübahisələrin və problemlərin həlli istiqamətində qəbul edilmiş qətnamələrin icrasını təmin edən işlək mexanizmlərin yaradılması bu gün son dərəcə aktualdır. Bu zəmində Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin, Cinayət Məcəlləsinin və Mülki Məcəllənin mükkəmməl və işlək formada, beynəlxalq stan-dartlara cavab verən bir səviyyədə hazırlanması, normativ-hüquqi bazasının təkmilləşdirilməsi və icra mexanizmləri üzrə vahid orqanın yara-dılması vaxtı çatmışdır.

Bütün bunları yekunlaşdıraraq hesab edirəm ki, Minsk qrupunun həmsədrləri təcili Gəncə şəhərinə dəvət edilməli və baş verən soyqırımı öz gözləri ilə görməklə ona hüquqi qiymət verməlidirlər. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi növbədənkonar ssesiyası çağırılaraq Gəncədə və Qarabağın başqa ərazilərində azərbaycanlılara qarşı törədilən növbəti soyqır-ım aktlarını tanımaq barədə qətnamə çıxar-malı, BMT-nin Təhlükəsizlik Şurası qarşısında xüsusi hərbi tribunalın yaradılması barədə məsələ qaldırılmalıdır. Fransa Minsk qrupunda təmsilçilikdən xaric edilməli, BMT-nin Baş ka-tibi A.Quttereşin, Fransa prezidenti E.Makronun erməniləri müdafiə edən ədalətsiz bəyənətlərinə hüquqi qiymət verilməlidir. Məsələ milli və beynəlxalq güclərin birgə səyi ilə hüquq müstəvisində həll edilməli, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü, Konstitusiya quruluşu, milli təhlükəsizliyi tam təmin edilməlidir. Bu istiqamətdə Türkiyə, Pakistan, İsrail, Ukrayna, Belarus, habelə Avropa ölkələri ilə, BMT ilə hərtərəfli əməkdaşlığın genişləndirilməsi üçün təxirəsalınmaz tədbirlər görülməli, diplomatik, siyasi və hüquqi əlaqələr genişləndirilməlidir.

Bəhram ZAHİDOV,
Azərbaycan Respublikası Müdafiə
Sənayesi Nazirliyi Milli Aerokosmik
Agentliyinin baş hüquq məsləhətçisi,
hüquq elmləri doktoru, professor

Xalq qəzeti 2020.- 20 oktyabr.- S.14.